

Den rethaveriske oberst

Helge Bennike (1886-1964)

Den militære karriere

Helge Bennike var ud af en officersfamilie. Han blev student fra Østersøgades Gymnasium i København i 1903 og officer 3 år efter. Efter 1. verdenskrig blev han udkommanderet til Frankrig. Da han kom hjem igen fulgte opstigningen på den militære rangstige. I begyndelsen af sin militære karriere havde Bennike også overskud til at være instruktør for frivillige skyttekorps og chef for Dansk Spejderforbund i nogle år. Han blev oberstløjtnant i 1930 og 7 år senere oberst og kommandant for 4. regiment i Roskilde. Obersten boede med sin hustru og yngste datter i regimentschefens embedsbolig på Roskilde Kaserne.

Portræt af kommandant for 4. kompagni under besættelsestiden i Roskilde, oberst Helge Bennike. Foto i privat eje.

Besættelsen

September 1939 brød 2. Verdenskrig ud. I Danmark håbede myndighederne på, at landet kunne holde sig neutralt. Derfor havde man ikke oprustet i 1930'erne – snarere tvært imod – for ikke at provokere Tyskland. Dette forhold harmede mange militærfolk, ikke mindst oberst Bennike.

Helligkorsvej 7, den gamle kommandantbolig og administration, hvorfra Bennike førte slagets gang den 9. april 1940. Siden anvendt som retsbygning. Foto: Jeppe Tønsberg 2018.

Den 8. april 1940 sejlede en stor tysk krigs- og transportflåde op gennem Storebælt, og den danske regering fik efterretning om en forestående tysk invasion. Derfor modtog alle regimentschefer om aftenen ordre til at udlevere skarp ammunition, til at holde officersvagt på regimentskontoret om natten og til kun at holde øvelser tæt på kasernen den næste dag. I Roskilde lå regimentsstaben og 11. bataljons stab foruden 1., 4. og 5. kompagni. Resten af 4. regiment var fordelt i Holbæk og på Sydsjælland.

Kl. 5 om morgenen den 9. april kom telefonvagten ind til Bennike med følgende ordre fra krigsministeriet: *“Der er tyske Tropper i København, tysk Landgang på Falster og Fyen, tyske Tropper har overskredet Grænsen i Jylland. Der alarmeres og afventes nærmere Ordre”*.

Bennike kommanderede nu de tre kompagnier ud i kasernegården i fuld udrustning. Imens sad han selv på sit kontor og afventede *“nærmere Ordre”*. Som situationen var, kunne det kun blive en kapitulation. For dog at have en vis handlefrihed bad obersten regimentets vognmand i byen om at gøre alle de vogne, han kunne skaffe, klar.

Omkring kl. 7 kom den ventede ordre fra Krigsministeriet. Den lød på betingelsesløs overgivelse. Den fædrelandskærlige regimentschef havde nu ifølge sine erindringer fire muligheder: æreløs kapitulation, kamp til sidste mand, march mod København for at befri byen eller overfart til Sverige for at kæmpe sammen med den svenske hær imod en tysk invasionsstyrke, som han formodede allerede stod i Skåne.

Det svenske eventyr

Oberst Bennike valgte den sidste løsning på sit dilemma og planlagde at føre sine tropper over Øresund via Helsingør. De ventende biler blev nu hidkaldt, og 11. bataljon i Holbæk blev kommanderet til at skaffe biler her. I Roskilde kom de fleste soldater af sted pr. bil, men 5. kompagni var der ikke plads til, så de blev sendt af sted til fods i den tro, at der var tale om en øvelse.

Regimentschefen og hans nærmeste officerer nåede først frem til Helsingør. Her kunne de konstatere, at den første ordinære færge sejlede kl. 10.05. I havnen fik de øje på opmålingsskibet *“Freja”*. Chefen her var villig til at sejle tropperne over, men havde det problem, at det var et dampskib, som det ville tage 4 timer at gøre sejlklart.

Nu fulgte en nervepirrende time, hvor Bennike kiggede nervøst efter tyskerne. De dukkede ikke op, men det gjorde

Soldater fra 1. kompagni ombord på færgen Kronborg i Helsingør Havn. Amatørfoto 19. april 1940. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

til gengæld 1. kompagni. På slaget 10 marcherede de ind på færgen "Kronborg", der afgik planmæssigt. Først nu fik de menige soldater besked på, at de skulle til Sverige for at kæmpe. Alle mand accepterede.

4. kompagni lod vente på sig. Kaptajnen, der havde kommandoen, havde beordret et par timers hvil undervejs, idet han var nazist og ønskede at hindre overfarten. Det endte med, at halvdelen fulgte kaptajnens ordre om at blive og overgive sig, medens resten fulgte tre energiske premierløjtnanters ordre om at adlyde Bennike.

Ved deres ankomst til Helsingør var al færgefart standset efter ordre fra København. Til gengæld var "Freja" sejlklar, og de nåede således også over til Helsingborg. I alt kom 200 menige med officerer til Sverige. Resten kunne ikke få sejls over Sundet og måtte blive tilbage.

Men Sverige var som bekendt ikke i krig med Tyskland, så

Danske soldater i lejren i Ljungbyhed, hvor de læser danske aviser. Amatørfoto sommeren 1940. Feilbergs Samling. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

de danske soldater blev straks afvæbnet og interneret i en militærlejr i Ljungbyhed i Skåne, men behandlet med stor venlighed. Siden fik de lov til at søge arbejde i Sverige, og da der blev mulighed for, at de kunne vende hjem, begyndte de lige så stille at sive tilbage til Danmark i løbet af sommeren 1940.

Modtagelsen hjemme

Obersten kom hjem i begyndelsen af juni. Her var der i mellemtiden sket det, at hans kone og datter var flyttet til en villa i Gentofte, og tyskerne var rykket ind på den tomme kaserne, hvor de havde overtaget våbenkamrene. Der var heller ikke indkaldt nye rekrutter. Selv meldte Bennike sig til tjeneste i Krigsministeriet den 10. juni 1940. Herfra blev der indledt en auditørundersøgelse imod ham, men i sidste ende undlod ministeriet at rejse tiltale. Sagen blev overdraget generalkommandoen, hvor general Prior var oberst Bennike venlig stemt og lod ham gå med nogle anerkendende ord for hans initiativ. Den 15. august kunne Bennike igen overtage kommandoen over 4. regiment.

Dagligdagen

Oberst Bennike måtte nu ydmyge sig og gå op på kasernen for at aflægge en tjenstlig visit hos den tyske kommandant, der tronedede bag hans gamle skrivebord, men ellers opførte sig høfligt og korrekt. Oberstens decimerede garnison bestod af 35 mand, der var indkvarteret på vandrerhjemmet Hørgården vest for byen. Regimentskontoret var flyttet til en lejlighed Blågårdsstræde 2, 2. sal. Som embedsbolig anvendte Bennike et primitivt loftskammer, der hørte til lejligheden.

Skomagergade med Centralcaféen i nr. 2. Omkring besættelsestiden. Postkort i Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Han brød sig ikke om at spise på Hotel Prindsen, hvor han før var kommet. Her holdt de tyske officerer til, så det kunne opfattes som fraternisering. I stedet spiste han på det mere ydmyge værtshus, Centralcaféen, Skomagergade 2. Kun i weekenden var han hjemme i Gentofte.

Den daglige tjeneste kunne klares på få minutter, idet den mest bestod i at udfærdige forholdsattester til befalingsmænd, der var kede af lediggangen og søgte over i civil virksomhed. De tyske officerer søgte til stadighed at vinde de danske kollegers kammeratskab, men uden held. Sådan gik tilværelsen ensformigt og trivielt det første års tid.

Bennikes forberedelser til krig

Imidlertid fik piben en anden lyd i efteråret 1942. Årsagen var den, at kongen havde svaret så kortfattet på en fødselsdagslykønskning fra Hitler, at denne blev fornærmet. Konsekvensen var, at besættelsesmagtens civile og militære ledere i Danmark erstattedes af mere rabiate folk. Allerede tidligere var der fremkommet tyske udtalelser om, at det var urimeligt, at den danske hær fortsat skulle have lov til at eksistere.

Det fik Bennike til at formode, at det ville komme til et tysk overfald på den danske hær, og han overvejede nu, hvordan regimentet kunne udføre en national heltegerning i den anledning. Tilsyneladende var han ligefrem lettet, da han blev forbigået ved udnævnelsen af en ny general i 1941. For som han udtrykte det i sine erindringer: *"I en afgørende kritisk Situation vilde jeg kunne udrette mere med et Regiment, som jeg kendte og stolede paa, end med en Division, hvor jeg ikke kunde være saa intimt knyttet til de unge Officerer"*.

Et af oberst Bennikes hemmelige våbenlagre: Trælasthandler Harald Kjærs ejendom, Krogsnæb ved Kattinge Vig. Fra Kjær fik Bennike også trækasser til våbnene, der deponeredes på loftet i den sydlige sidelænge. Foto: Alan Hjorth Rasmussen.

Hans mål var at udnytte en folkerejsning, som han forventede ville komme, hvis tyskerne angreb den danske hær. Hertil krævedes officerer, mandskab og våben. Officererne havde han, mandskab kunne nok skaffes (frivillige), men han manglede våben. Nu udtænkte han den plan, at alle 8. bataljons våben på Holbæk Kaserne, som tyskerne ikke havde overtaget, skulle overflyttes til hemmelige våbenlagre. Det meddelte han divisionschefen, general H. O. Hansen, der henviste sagen til generalstabschefen, den nyudnævnte generalløjtnant Ebbe Gørtz. Denne afviste enhver tanke om at snyde tyskerne. Så var Bennike lige vidt.

Våben, officerer og mandskab

Besættelsesmagten strammede grebet om den danske hær i efteråret 1942: Tyskerne forlangte at få udleveret hærens "overflødige" krigsmateriel, en åreladning, der gjorde en mobilisering umulig. Til gengæld fik hæren fri rådighed over resten af materiellet uden tysk kontrol. Alle disse våben skulle nu transporteres væk fra kasernerne – også i Roskilde – og anbringes i lejede depoter.

Det var Bennikes store chance. Han organiserede et par illegale lagre. I den almindelige forvirring omkring transporten af de mange våben kunne hans folk i forklædning køre udstyr nok til 600 mand bort og deponere i to hemmelige lagre. Problemet blev derefter at skjule de store mangler i de officielle depoter for de danske myndigheder. Det gav anledning til nervepirrende optrin, når der var inspektion, men mankoen blev aldrig afsløret.

Sideløbende med at Bennike skaffede våben, opbyggede han et officerskorps af betroede premierløjtnanter og enkelte kaptajner, der i påkommende tilfælde kunne lede en modstandshær. Alle blev udstyret med falske identitetspapirer, som Bennike havde fremstillet efter at have stjålet de nødvendige rekvisitter blandt andet fra sin bror, der var præst og førte kirkebog i sit sogn. Selv broderens underskrift blev kopieret.

Obersten eksperimenterede også med skydeøvelser blandt arbejdssoldater på Hørgården – uden forudgående våbentræning – for at se, hvor mange fuldtræffere man kunne forvente af frivillige i en eventuel guerillakrig efter en meget kort træning. Det gav 14 % fuldtræffere! Det var godt nok til Bennike.

Bennikes planer falder til jorden

Så langt var regimentschefen med sine planer, da den forud-

Bennikes "onde ånd", generalløjtnant Ebbe Gørtz, fotograferet ved et befrielsesarrangement i 1945. Amatørfoto. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

sete katastrofe indtraf. De danske myndigheder havde længe søgt at udskyde et egentligt brud med besættelsesmagten ved at gå ind på tyskernes stadig større krav. Resultatet blev folkelige uroligheder i mange af landets byer, således også i Roskilde.

Samtidig var en illegal modstandsbevægelse vokset frem med det formål at sabotere den tyske besættelsesmagt og den del af det danske erhvervsliv, der tjente på at fremstille varer til tyskerne. Da besættelsesmagten forlangte indførelse af standretter og dødsdom som modtræk, besluttede den danske regering af gå af den 29. august 1943. Samtidig indledte tyskerne en opløsning af det danske militær.

Generalkommandoen valgte at forholde sig passiv. I Roskilde arresteredes mange af Bennikes officerer, og hans planer faldt til jorden. Siden skrev Bennike bittert i sine erindringer, at generalløjtnant Gørtz's optræden kunne: "... sammenfattes i en Ordre til betingelsesløs Overgivelse af Personel og Materiel. Dette var altsaa Generalkommandoens Indsats i Landets Skæbnetime".

Hærens legale depoter af militært materiel blev beslaglagt af tyskerne, men de illegale depoter, som obersten havde gemt i Roskildes vestlige opland, blev siden under dramatiske omstændigheder flyttet og transporteret til København, hvor de kom modstandsbevægelsen til gode. Imens havde Bennike indlogeret sig på Sankt Hans, men gjorde ikke meget for at skjule sig. Det syntes overlægen ikke var betryggende, så han opfordrede Bennike til at flygte til Sverige. Det gjorde han – ret hasarderet i en tomandskajak – sammen med to andre flygtninge. Her indgik han i Den danske Brigade, men alle hans planer om en aktiv militær indsats blev stoppet af den svenske hærledelse. De sørgede for, at han blev sat til kedeligt skrivebordsarbejde i Stockholm, så han ikke kunne farte omkring efter sin egen agenda. Imens udførte hans hustru og søn modstandsarbejde med base i deres private villa. Sønnen blev skudt af hipo'er den 18. april 1945.

Chef for grænsekommandoen

Bennike kom hjem fra Sverige den 6. maj og meldte sig til tjeneste hos general Gørtz. Obersten blev nu chef for grænsekommandoen og fik en styrke på 1200 soldater og 300 gendarmere. Deres opgave var at hjælpe englænderne med at gelejde de tyske tropper over grænsen med så få tyvekoster som muligt. De danske soldater fik en heltemodtagelse i Kolding og Haderslev på vej sydpå med tog. Da de nåede frem

Oberst Bennike i stram officersattitude, sådan som han gerne ville huskes. Besættelsestiden. Foto i Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

til grænsen, kunne de konstatere, at tyskerne stort set kunne medtage hvad som helst: fra vogne og rideheste til fødevarer og kontanter. Det blev der nu sat en stopper for. Bennike redede ifølge eget udsagn store værdier, blandt andet omkring 3000 heste og dagligt omkring en kvart million danske kroner i kontanter. Desuden var det ham en stor fryd at genere tyskerne mest muligt.

Det manglende retsopgør med Bennike

Oberst Bennike blev aldrig straffet for sin opsætsighed over for sine foresatte. Hverken forsvarschefen, generalløjtnant Ebbe Gørtz, eller regeringen vovede at krumme et hår på de modstandsfolk, der havde sat sig op imod samarbejdspolitikken. Bennike blev til gengæld ikke forsvarschef, som han gerne ville have været. Han blev i stedet chef for Danske Livregiment indtil sin pensionering i 1948. Han opnåede også at blive dekoreret som kommandør af Dannebrog og dannebrogsmænd. Siden nød han sit otium i Karsemose ved Frederiksværk. Mange i forsvarsledelsen åndede sikkert lettet op, da de kunne læse hans nekrolog i avisen i 1964. I 1978 oplevede danskerne et ekko af oberst Bennike i oberst Hackel i Lise Nørgaards TV-serie "Matador". Han kørte også sin egen politiske dagsorden, totalt illoyal over for sine foresatte og uden fornemmelse for magtens realiteter.

Kilder og litteratur:

- Bennike, Helge: 4. Regiment: 9. April 1940: Referat af Oberst Helge Bennikes Beretning om 4. Regiments Overgang til Sverige den 9. April 1940. Eget Forlag 1940. Roskilde Universitetsbibliotek.
- Interview med Ole Abery Jakobsen, Roskilde, marts 2018.
- Major Feilbergs arkiv fra besættelsestiden. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.
- Bennike, Helge: Soldaterære. Erindringer fra Krigsaarene og Tiden der fulgte. 1949 (citerer fra s. 28, 89, 117).
- Feilberg, Kjeld: De flygtede til kamp: en beretning om 4. regiments overgang til Sverige den 9. april 1940. Museet for Danmarks Frihedskamp 1940-1945. 1980.
- Harder, Thomas: Obersten og de unge galninge: 200 soldaters togt til Sverige den 9. april 1940. 2014.
- Kraks Blå Bog. 1957.
- Larsen, Henning Bjørn: Roskilde amt under besættelsen 1940-45. Historisk Samfund for Roskilde Amt. 1990, s. 5-115.
- Frihedsmuseets modstandsdatabase. Nationalmuseet (<http://modstand.natmus.dk/Person.aspx?19464>).